

Saruna pirms pirmizrādes

Ar izrādes "Ivanovs!" režisoru Regnāru Vaivaru sarunājas teātra zinātniece Andra Rutkēviča

PAR PRIEKŠSTATIEM

Tu pats saki, ka iestudējamo materiālu izvēlies ļoti spontāni, emocionāli, balstoties uz patīk/nepatīk sajūtām. Kā bija šoreiz? Kas tad ir tie impulsi, pēc kuriem tu izvēlies iestudējamo darbu: sižets, tēma, tēli, motīvi...

Sāksim ar to, ka es esmu slinks un man nepatīk ļoti, ļoti daudz lasīt. Tikko kaut kas un kaut cik iepatīkas, tā uzreiz pieķeros. Patiesībā es izvēlos tikai pēc tā, vai ir labs dramaturģisks darbs, vai es tur saskatu kaut kādu potenciālu vai arī tas nav līdz galam labs. Vai man būs interesanti.

Kas ir labs vai slikts?

To var uzreiz just. Tu taču arī uzreiz jūti: ir labs aktieris vai nav. Vai mācījies. To jūt. Ar dramaturģiju ir tāpat. Izlasi un uzreiz jūti - ir kontakts vai nav. Es jau nevienam neesmu parādā. Man strādā tikai: patīk vai nepatīk. Kādas īpašas tēmas... to var baigi viegli sev iestāstīt. Es arī varētu uzreiz pieslēgties un teikt: bija tāds posms, kad es runāju par tādām tēmām un tad par tādām... Nē, tāds es neesmu. Vienkārši, ko atrodu, to es ēdu. Domāju, kā izdarīt tā, lai tas būtu garšīgāk. Man pašam un līdz ar to arī citiem.

Iztāsti, kas tevi piesaistīja Čehova "Ivanovā"? Kā tu vispār tiki līdz Čehovam, jo tas parasti nav pirmais, ko izvēlas no grāmatu plaukta.

Patiesībā es pirmo reizi par "Ivanovu" iedomājos pirms 20 gadiem. Tikai tad es sapratu, ka tas ir jātaisa uz lielās skatuves, bet man tajā brīdī nešķita interesanti strādāt uz lielās skatuves. Jautājums: kāpēc tagad? Piesaistīja jautājums, kas tad ir cilvēks? Vai cilvēks ir tas, par ko viņš pats sevi uzskata? Vai tas, par ko viņu uzskata citi? Es te aizdomājos... protams, pirmā atbilde ir tas, kas ir viņš pats. Bet cilvēki parasti, zinot, par ko viņus uzskata, cenšas vai nu tam ļoti atbilst, vai - tieši pretēji - visiem spēkiem to apgāzt. Ilgstošu pūliņu rezultātā cilvēks parasti kļūst par to, par ko viņu uzskata citi. Vai nu viņš tiešām tam pielīdzinās. Ja viņš cenšas apgāzt šo pieņēmumu par sevi, viņš dzīvo nevis savu dzīvi, bet nodarbojas ar tā cilvēka iznīcināšanu, kuru ir radījuši citi. Jautājums, vai nav vienkāršāk, saprātīgāk jau uzreiz kļūt par to cilvēku, par ko tevi uzskata.

Arī tad tu nedzīvo savu dzīvi.

Nē, tieši tad var sākties sava dzīve. Viss. Šie jautājumi vairs nav svarīgi. Es esmu TAS. Līdz ar to viss pārējais atkrīt.

Tu vienalga mēģini iegulties formā, kuru tev radījuši citi.

Tas notiek jebkurā gadījumā. Jebkurš cilvēks grib patikt. Tāpēc varbūt nevajag lieki sarežģīt un saprast, ka no tā nevar izvairīties. Tas ir neizbēgami. Par to jau arī ir "Ivanova" stāsts. Ap cilvēku ir telpa, kuru uzbur citi, un viņš tur vienkārši ir un pēc idejas arī neko īpašu nedara. Jautājums, vai man atbilst un turpināt darīt kaut ko īpašu, vai vienkārši būt?

Grūts jautājums.

Tāpēc viņš sevi salīdzina ar Hamletu, bet viņš to smejojies min. Droši vien ar domu: būt vai nebūt, kas tad man. Atbilst? Neatbilst? Par to "būt vai nebūt" ir tas pats jautājums: atbilst vai neatbilst.

Vai šis jautājums attiecas tikai uz izrādes galveno tēlu vai uz visiem personāžiem?

Viņi visi ar to slimo.

Man liekas, ka jautājumu par priekšstatiem un patiesību tu risini vai mēģini uz to atbildēt daudzās savās izrādēs. Tev tā ir tuva tēma?

Lielākoties es nemēģinu neko formulēt. Atbildēt tikai brīdi, kad ir jāsniedz intervija un jāpaskaidro. Es daudzas lietas daru intuitīvi. Kamēr man neprasa ļoti konkrētu paskaidrojumu, es izmantoju privilēģiju neskaidrot. Man nav arī nekādu kāršu, ar ko tev sist un apgalvot, ka tā nav. Ja tu to esi pamanījis un ja vēl vienu atrod, tad es jau patiesi esmu gatavs ticēt, ka tā ir mana tēma.

Kā tu strādā ar aktieriem? Viņi neprasa paskaidrot?

Es viņiem dodu ļoti konkrētus uzdevumus. Ļoti konkrētus ainas un lomas traktējumus. Ļoti konkrēti.

Tu sākumā izdomā katru konkrēto tēlu, līniju un tad skaties, kā tas kopā veidojas? Kā tu sāk strādāt pie izrādes? Ar ko tevi konkrēti uzrunāja šī luga: galveno varoni, tēmu, tēliem?

Ar to, ka Čehovu ir patīkami lasīt. Bet es jau tad nojautu, ka to ir ļoti grūti iestudēt. Īpaši, ja grib, lai tas izskatītos tā, kā tu esi izlasījis. Ļoti daudzām mūzikas grupām ir jautājums, kā dabūt to skanējumu, kā pašiem šķiet, mēs skanam. Kā dabūt to, lai Čehovs, uz skatuves iestudēts, skanētu tā, kā es to izlasot dzirdu.

Kā tu viņu dzirdi?

Tas vairāk ir jautājums par sacensību pašam ar sevi un sevis trenēšanu. Čehovs man ir izaicinājums: kā Čehovu neuztaisīt nūģisku, kur ir tikai ciešanas, ciešanas, ciešanas, un tad caur ciešanām mēs topam brīvi... Es redzu lugas potenciālu. Vai viņš mani piesaista? Visticamāk, ka nemaz tik ļoti ne. Ja jau es to biju atlicis uz tik ilgu laiku, tad tas vairāk bija darāmo darbu sarakstā. Tā kā "kaķim ir jāiztīra kaste".

Man lasot likās, ka šī tomēr ir pieaugušu cilvēku luga.

Dažreiz es nožēloju, ka es netaisīju tad, kad man radās pirmais impulss, pirms 20 gadiem. Tas būtu daudz tuvāk... te atkal var runāt par tiem priekšstatiem. Šajā gadījumā nevis par to, kā cits tevi iedomājas. Apzinos, ka es īsti nespēju uzradīt to, kas mani parāva toreiz... Neapšaubāmi es tagad esmu ļoti daudz ko sapratis. Jautājums ir, vai tas, kurš dzied ar pārliecību un šķībi, dzied labāk vai sliktāk par to, kurš ir trenējies šai dziesmai. To nekad nevar zināt. To es arī neuzzināšu. Un tas man ļoti patīk. Tā ir iespēja salīdzināt sevi ar to, kurš pirmo vai varbūt otro reizi mūžā lasīja "Ivanovu".

Vai tu tagad salīdzini sevi ar tiem priekšstatiem, kas tev bija palikuši no iepriekšējās lasīšanas reizes?

Jā, protams. Man ir arī priekšstati pašam par sevi, kādam man vajadzētu būt, kāds es gribētu būt. Salīdzināšana ir darīšanas māte.

Viens Čehova lugu "iekrišanas" avots ir personāžu traktējums. Ja seko tam, ko viņi runā, tad veidojas tāda rēna, pastelīga bilde.

Sviests. Pa lielam viss, ko viņi runā, ir pilnīgs sviests. Ja neliek apakšā citu ko, tad sanāk tikai tāda muldēšana, vodeviļa... Es labprāt taisītu labu vodeviļu, ja zinātu, kā to izdarīt. Es taisu, kā māku... Stāsts jau ir gaužām banāls. Vienam vecim mirst nost sieva. Viņu iemīl jaunāka meitene. Sieva nomirst, un viņš ar to jaunāko meiteni gandrīz apprecas. Viss. It kā banāli, bet kas tur banāls, galu galā? Tas ir tikai jautājums, kā to nospēlēt.

Tomēr visai liela lugas daļa ir par to, kāpēc tā sieva mirst nost.

Tas jau nekādā veidā nemaina distanci, kāda ir viņas nāvei attiecībā pret jaunām laulībām. Ja viņa nomirtu Ņujorkas debesskrāpjos, vai tad tas būtu pieņemamāk? Ja mirst, tad mirst. Es runāju tikai par sižetu. Ja ņemt tikai to, kas tur ir pateikts, tad sanāk baigi pliki. Parasti to aizvieto ar dziļdomīgu skumīgumu. Pret skumīgumu ir ļoti grūti cīnīties.

Dziļās skumjas jau nereti arī ir tas "purvs" kurā iestieg iestudētāji. Tās skumjas par neizdevušos dzīvi jau ir mājīgi ievelkošas.

Tās ir tik patīkamas, un ir tik viegli spēlēt. Skumjas jau katrs var nospēlēt.

Pasekojot personāžu savstarpējām attiecībām, draudzības un mīlestības tur nav.

Jā. Līdzcilvēks ir traucējošs. Speciāli citam viņi netraucē. Cilvēks jau nav tendēts būt ļauns. Dominē cilvēciskā pašapdraudētības sajūta, kas traucē viņiem būt laimīgiem. Citi var, un kāpēc tad es nevaru? Tas, man liekas, atsvēr gandrīz visu.

Kā tu risini lugā esošo dīkdienību, uz ko bieži "iekrīt" Čehova iestudējumi? Ārējās darbības trūkumu. Nekā īsti nedarīšanu, runāšanu par to, cik labi būtu kaut ko darīt.

Viens no gājieniem, ka esmu to visu ielicis ļoti vitālā vidē. Ej tagad, Ivanov, vai kāds cits, un padīkdieņo šajā visā... Viņi nav tajā stereotipiskajā vidē, ko remarkās var lasīt. Kāds mēdz būt priekšstats par Čehova varoņiem? Tāds ir arī man, ka ir tādi pasteltoņu cilvēki, kuri ir ļoti dziļi, un viņi kaut kā tur slīd, mirgo, risina... Tas viss smaržo pēc sūnām, pēc lapām, pēc vēja... Es viņus esmu izvācis ārā no iekštelpām. Nekas vairāk. Nav tā, ka viņiem visu laiku ir jāskrien ar koku vai jāšūpojas šūpolēs. Pamēģināju vienkārši pamainīt uz ko citu. Nav tur mēbeles un austās sedziņas.

Lasot šīs lugas remarkas, mani gan pārsteidza, ka tur nebūt nav reālistiskā lauku ainava, kā tas bija manos priekšstatos par Čehova remarkām.

Pirmkārt, "Ivanovam" ir divi varianti. Pirmais, ko viņš uzrakstīja un nosauca par komēdiju. Pēc tam gan viņš daudzas savas lugas sauca par komēdijām. Un tad, pēc pirmizrādes noskatīšanās, viņš apņēma to visu totāli pārrakstīt. Turklāt dažās nedēļās. Patiesībā viņam tas aizņēma pāris gadus. Viņam bija skaidrs, ka aktieri neko nav sapratuši, ka tas neies un ka vajag citādāk. Pēc tam viņš ļoti ilgi mocījās ar to, KĀ īsti vajadzētu.

Es izmantoju abus variantus. Līdz ar to par tiem žanriem, par to nereālo un to komēdijisko ir grūti runāt. Katrā ziņā paši aktieri, kuri Čehovam sūtīja vēstules, teica, ka pirmais variants bija labāks. To nevar zināt.

Tāpat kā ar mani. Tas pirmais variants, kas bija pirms 20 gadiem, bija viens, un tagad ir tas otrais.

Tu tagad mēģini ķert sevī to 20 gadus seno sajūtu?

Nē, galīgi nē. Tas būtu muļķīgi. Ko tad es ar to darītu? Tas jau būtu tikai nožēlojami. To sajūtu nevar noķert... Tas ir tikai interesants fakts, ka man "Ivanovs" pirmo reizi ienāca prātā pirms tik ilga laika, bet neko vairāk ar to nevar pasākt.

Tev pašam vieglāk, interesantāk ir strādāt lielajā vai mazajā skatuvē? Vai arī tas ir atkarīgs no dramaturģijas?

Mani tagad vairāk interesē lielā skatuve. Visu, ko dara mazajā skatuvē, droši vien var izdarīt arī uz lielās skatuves. Pa lielam ņemot, aktieris melo arī kamerzālē. Kāpēc tad domāt, ka aktieris lielajā zālē melo vairāk nekā kamerzālē? Melo, tas ir skaļš vārds. Es paskaidrošu. Kas ir melu atskaites punkts? Aktieris kamerai spēlē tuvplānā. Kamerzālē aktiera raidījums ir zāles pēdējai rindai - trešai, piektai vai cik nu rindas tajā zālē ir. Kāpēc tad ne 26. rindai? Attālums bišķīt cits.

Kā samēro aktierspēli Dailes teātra 1. un 26. rindai?

Tur ir visādi palīglīdzekļi. Nav jau nevienam noslēpums, ka tagad aktiera balss izlīdzināšanai kar mikrofonus. Liek arī gaismas, lai izceltu. Es aktieriem saku, ka uz lielas skatuves viņa seja ir ķermenis. Svarīgi, lai ķermenis spētu paust emocijas, ne tikai seja. Tad arī no zāles beigām ir o.k. skatīties. Tur var redzēt visu kopējo bildi, mizanscēnas. Patiesībā, pēc "Laulības dzīves ainām" spriežot, man nemaz tik ļoti nepatīk izrādi

skatīties pirmajās rindās. Daudz interesantāk ir skatīties no aizmugures, jo tad var dabūt to kopumu. Lielā skatuve nav paredzēta pirmajām rindām.

Tā ir grūta lieta, dabūt nost tos priekšstatus. Visi zina, kas ir Čehovs un kā vajag spēlēt. Varbūt konkrēti "Ivanovam" ir mazāk uzslāņojumu. To drīzāk jauc ar "Platonovu", tomēr viedoklis, kā vajadzētu - noteikti ir. Uztaisīt Čehovu ir gandrīz tikpat grūti, kā uztaisīt labas "Skroderdienas".